

Nr 89.

Ankom till riksdagens kansli den 29 mars 1938 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa stödåtgärder inom malmkommunerna jämte två motioner.

(4:e avd.)

I en den 3 mars 1938 dagtecknad proposition, nr 248, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Avsättning till fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1938/39 anvisa ett anslag av 3,000,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 275, av herr *P. Sandström* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 405, av herr *E. Hage* m. fl. har hemställts, att riksdagen måtte bifalla propositionen med det tillägget att den i propositionen ifrågasatta stödåtgärden må kunna omfatta även Norrbottens läns landsting, därest och i den omfattning förhållandena härtill föranleda.

I anslutning till förslaget om avtal mellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund angående viss merbrytning vid i främsta rummet de lappländska malmfälten (propositionen nr 74 till årets riksdag) hava framställningar inkommit från, bland andra, Norrbottens läns landsting, Luleå stad samt Jukkasjärvi och Gällivare kommuners samarbetskommitté.

I anledning av de sålunda ingivna framställningarna hava inom finansdepartementet verkställt vissa utredningar, vilkas resultat, i vad de avse möjligheterna att tillgodose de av gruvsdriften direkt berörda kommunernas krav på lättnader i belastningen på kommunernas finanser vid en konjunkturbetingad nedgång i malmbrytningen, sammanfattats i en *promemoria*. I promemorian konstateras bland annat, att kommunernas krav kunna tillgodoses endast under förutsättning av vissa ekonomiska uppoffringar från statens sida, vilka emellertid bli av väsentligt olika omfattning vid skilda slag av stöd till kommunerna. Som den enklaste och även minst kostsamma lösningen framstode, att staten vid en nedgång i skatteunderlaget gäve kommu-

nera och eventuellt även landstinget ett visst bidrag utan bestämt ändamål men avsett att vid stigande skatteunderlag avräknas från staten då påförda kommunalutskylder. En dylik anordning skulle ur statens synpunkt medföra blott en viss ränteförlust, men borde inom vissa gränser innebära ett värdefullt stöd för kommunerna. En annan lösning vore givetvis att bereda kommunerna bistånd genom anordnandet vid behov av speciella arbeten eller vidtagandet av andra mera socialt betonade hjälpåtgärder.

Departementschefen har anfört följande:

Bland de spörsmål, som upptagits till behandling i de olika nu omnämnda framställningarna, synes frågan om de av gruvdriften omedelbart berörda kommunernas finansiella ställning i främsta rummet förtjänt av uppmärksamhet.

Gruvdriften, som helt dominerar det ekonomiska livet inom malmkommunerna, är erfarenhetsmässigt starkt konjunkturkänslig. Kommunerna ha därför att räkna med, att skatteunderlaget vid en depression skall kraftigt reduceras samtidigt som en allvarlig ökning av arbetslösheten inträder. Om än kommunernas läge i dessa avseenden ej saknar motsvarigheter på andra håll inom landet, torde dock med fog kunna hävdas, att de lokala förhållandena äro ägnade att ge de finansiella svårigheterna en ovanligt allvarlig prägel, som i och för sig är tillräcklig att motivera, att staten vidtar särskilda stödåtgärder. Därtill kommer emellertid, att staten har ett ansvar för den ekonomiska utvecklingen inom kommunerna, som ej möter i andra sammanhang. Jag tänker härvid icke på det i framställningarna åberopade förhållandet, att statens inkomster av gruvdriften, i den mån de inflyta såsom intäkt av malmbanan, undandragas kommunernas beskattning; ränteberäkningen å det i malmbanan nedlagda kapitalet, till vilken fraktsättningen anknyter, får nämligen icke betraktas som en form för dold vinstuttagning från bolaget. Vad jag avser är i stället, att staten såsom hälftendelägare i malm-bolaget i viss mån är ansvarig för produktionspolitiken vid gruvorna och alltså har särskild anledning att uppmärksamma dess inflytande på sysselsättningen. Av betydelse är även att statens ställning såsom en av de största skattebetalarna bör vara ägnad att underlätta åtgärder i syfte att mildra konjunkturernas återverkan på kommunernas inkomster.

Efter överbägande av de olika möjligheter att förbättra kommunernas finansiella ställning, som stå statsmakterna till buds, har jag stannat för, att den lyckligaste lösningen skulle vinnas genom en kombination av de i den förut refererade departementspromemorian angivna åtgärderna.

Jag anser sålunda under alla förhållanden lämpligt, att avtal träffas med kommunerna om inbetalning från statens sida av vissa minimibelopp utan angivet ändamål, vilka, i den mån de överstiga staten under året påförd kommunalskatt, skola avräknas mot skatten under de år då denna överstiger det garanterade beloppet. Jag hoppas att efter förhandlingar med kommunerna kunna förelägga Kungl. Maj:t förslag till sådana avtal, avsedda att underställas nästa års riksdag för godkännande. Ett uppskov med beslut i denna fråga kan icke vara förbundet med någon risk ur kommunernas synpunkt, enär man med visshet kan förutse betydande skatteintäkter för kommunerna under åren 1939 och 1940.

Utöver det ekonomiska stöd som skulle beredas kommunerna, i händelse avtal av angivet innehåll komma till stånd, anser jag, att staten bör åtaga sig det ekonomiska ansvaret för vissa direkta hjälpåtgärder i händelse av en nedgång i sysselsättningen. Såsom i departementspromemorian framhål-

lits, bör vid utformningen av dessa hjälpåtgärder iakttagas, att de strängt begränsas till att avse en sådan förbättring i omvårdnaden om de arbetslösa som staten i arbetsgivarställning har anledning att främja. Endast under förutsättning att tillskotten på detta sätt berövas karaktären av extraordinära skatteutjämningsbidrag, anser jag mig kunna förorda, att statsmedel i särskild ordning disponeras för stöd åt kommunerna.

Ehuru jag icke är beredd att i detta sammanhang framlägga förslag till närmare bestämmelser för dispositionen av de medel som kunna ställas till förfogande — förslaget torde böra utformas i samråd med kommunerna och bli föremål för sedvanligt remissförfarande — håller jag före, att ekonomiska möjligheter redan nu böra öppnas för hjälpåtgärder av ifrågasatt slag. Ett omslag i arbetslöshetssituationen kan nämligen inträda relativt snabbt.

Saken torde lämpligen kunna ordnas så, att en särskild fond bildas för ändamålet av medel som erhållas genom disposition av viss del av den staten tillkommande vinsten från LKAB. Budgettekniskt skulle fonden bildas genom anvisande av ett avsättningsanslag under sjunde huvudtiteln å riksstaten för budgetåret 1938/39. Utgiftsökningen bör balanseras genom en uppräknig av statens inkomst av LKAB. För ändamålet torde böra anvisas förslagsvis 3 miljoner kronor.

I avvaktan på att bestämmelser för fondens disposition utarbetas och fastställas av riksdagen torde den böra ställas till Kungl. Maj:ts förfogande att användas i enlighet med de allmänna riktlinjer som här angivits. Skyldighet bör föreligga att till nästföljande års riksdag avgiva redogörelse för de åtgärder som må hava vidtagits med stöd av riksdagens bemyndigande.

Ehuru utformningen av de här diskuterade hjälpåtgärderna såväl som skälen för dessa äro sådana, att stödaktionen i händelse av behov synes mig böra komma till stånd oberoende av bolagets åtgöranden, har jag dock vid framläggandet av förslaget utgått ifrån, att från bolagets sida kommer att göras vad som står i dess förmåga för att hålla uppe sysselsättningen vid en inträffad depression. Jag har ansett mig kunna förutsätta detta, emedan de vinstfonderingar, som skett inom bolaget, ha haft till syfte bland annat att öka företagens möjligheter till en sådan produktionspolitik och ha biträttas av staten såsom preferensaktieägare främst av hänsyn till detta ändamål.

Jag har här behandlat förslagen om finansiellt stöd åt malmkommunerna blott i vad de avse hjälpåtgärder i händelse av en depression. Med hänsyn till, bland annat, den avsevärda tid malmtillgångarna vid nuvarande brytning kunna väntas räcka, anser jag icke tidpunkten mogen för en prövning jämväl av frågan om fondering till skydd mot konsekvenserna av en eventuell avveckling av gruvdriften.

En andra i de ingivna framställningarna behandlad fråga avser fördelningen av malmexporten mellan Narvik och Luleå samt giltighetstiden för en i 1927 års malmavtal införd ekonomisk garanti för viss minimiskeppning över Luleå. Med hänsyn till den mycket betydande skeppning över Luleå som nu sedan någon tid fortgått och torde vara att påräkna, så länge de goda malmkonjunkturerna fortsätta, saknar detta spörsmål omedelbar aktualitet. Det har därför icke syntts lämpligt att blott för att vinna möjlighet till en prövning redan vid årets riksdag av de förslag, vartill framställningarna må kunna föranleda, upptaga de förhandlingar med LKAB, som äro en förutsättning för en lösning av frågan, innan denna hunnit underkastas nödig utredning.

Under förevarande omständigheter synes anledning icke föreligga att här ingå på en diskussion av frågan om de lämpliga principerna för malmexportens fördelning mellan Luleå och Narvik. Jag vill dock framhålla, att de för-

delar i beskattningshänseende som vid ökad skeppning över Luleå skulle tillkomma staden väsentligen skulle vinnas på bekostnad av ett motsvarande försvagande av skatteunderlaget i Jukkasjärvi. Ytterligare må erinras, att den nationalekonomiska fördel som kunde tänkas vunnit på ökad utskeppning över svensk hamn skulle minskas eller vändas i sin motsats, för den händelse de i vissa avseenden ogynnsammare skeppningsförhållandena i norra Östersjön skulle försvaga malmens ställning på den internationella marknaden, där möjligheten av jämn leverans oberoende av säsongen torde tillmätas avsevärd vikt.

Vid den undersökning rörande frågan om exportens fördelning mellan Narvik och Luleå, som jag anser böra verkställas genom representanter för staten, de lokala intressena och bolaget, torde även det förslag om ändrade regler för brytningens fördelning mellan Kiruna och Gällivare, för vilket jag tidigare redogjort, få bliva föremål för närmare övervägande.

De i vissa framställningar berörda skattespörsmålen synas lämpligen böra vila i avvaktan på de nu aktuella taxeringsfrågornas slutliga avgörande.

Utskottet.

Arbetstillgången vid malmfälten i Norrbotten plägar enligt vad erfarenheten utvisar vara underkastad starka växlingar alltefter konjunkturernas växlingar och den allmänna efterfrågan på malm. Återverkningarna härav på de anställda samt också på de av gruvrörelsen starkt beroende malmkommunerna torde vara av den styrka, att det kan med hänsyn till statens särskilda intressen i detta fall vara befogat med vissa extraordinära åtgärder för att mildra dessa verkningar. Utskottet anser sig böra tillstyrka vad Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit, däri inbegripet förslaget om en avsättning av 3,000,000 kronor, att vid behov anlitas för dylika hjälpåtgärder. För medlens användning skulle framdeles efter förslag av Kungl. Maj:t närmare bestämmelser fastställas av riksdagen.

Såsom i väckta motioner erinras har Norrbottens läns landsting anhållit att också bliva innefattat i här avsedda hjälpåtgärder. Till stöd härför har åberopats, att folkförsörjningen inom Norrbotten i mycket stor utsträckning vilade förutom på skogshanteringen på en så osäker och konjunkturbetonad näring som gruvbrytningen. Redan under nuvarande goda konjunkturer utgjorde landstingsskatten 4: 30 kronor per skattekrona, och en krisperiod skulle sannolikt för länet medföra en uttaxering av 6—7 kronor eller möjligen ett ännu högre belopp.

För egen del vill utskottet framhålla, att landstinget visserligen ej kan sägas vara på samma sätt direkt beroende av malmkonjunkturen som de egentliga gruvkommunerna. En nedgång i gruvbrytningen kommer dock otvivelaktigt att återverka även på landstingets skatteunderlag och alltså i sin mån bidra till att den redan nu onormalt höga landstingsskatten — vilken ej genom statlig skatteutjämning mildras — blir än mer betungande.

Utskottet har ej velat motsätta sig att — i enlighet med det därom framställda yrkandet — den i motionerna berörda frågan toges under övervägande i samband med den förestående utredningen, därest och i den omfattning förhållandena därtill kunna föranleda.

Utskottet får hemställa,

- a) att riksdagen må till *Avsättning till fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna* under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1938/39 anvisa ett anslag av 3,000,000 kronor;
- b) att de i ämnet väckta motionerna I: 275 och II: 405 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 29 mars 1938.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Hansén*, *Asplund*, *Bergström*, *Nilsson* i Landeryd, *Gustafsson* i Benestad, *Ström* i Lidköping, *Carlström*, *Nilsson* i Fredriksfält, *Nisser* och *Bäcklund*; samt

från a n d r a kammaren: herrar *Råstock*, *Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Strindlund*, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson*, *Andersson* i Prästbol, *Ward*, *Lindberg* i Umeå, *Isacsson*, *von Seth* och *Åqvist*.
